

ATRI CULTURA
I PATRIMONI

CASTELL DE PERALTA (FORALLAC, BAIX EMPORDÀ)

MEMÒRIA

Caldes de Malavella, juny 2022.

Emma Llach i Palmada

Joan Llinàs i Pol

Nom del jaciment: Castell de Peralta

Municipi: Forallac

Comarca: Baix Empordà

Director: Emma Llach i Palmada, Joan Llinàs i Pol

Dates de la intervenció: 11 i 12 de març de 2022

Nº expedient: 37.377

Emma Llach i Palmada

Joan Llinàs i Pol

Juny 2022

ÍNDEX

Fitxa tècnica del jaciment	p. 3
1. Introducció	p. 4
2. Entorn geogràfic i històric.....	p. 5
3. Motivacions de la intervenció.....	p. 7
4. Objectius i metodologia.....	p. 9
5. Resultats.....	p. 10
5.1. El castell de Peralta. Dades històriques i documentals.....	p. 10
5.2. La fortificació medieval. Descripció arqueològica.....	p. 14
5.3. Els habitatges.....	p. 20
5.4. El forn de calç i les pedreres.....	p. 29
6. Conclusions.....	p. 33
7. Bibliografia	p. 35
8. Planimetria.....	p. 36

FITXA TÈCNICA DEL JACIMENT

Jaciment: Castell de Peralta

Municipi: Forallac

Comarca: Baix Empordà

Coordenades: x-507559, y-4644762, z-75

Tipus d'intervenció: Preventiva

Activitat: Documentació

Crèdits: Promoció: T3-Treballs Tècnics i Territorials, SLU

Direcció: Emma Llach i Palmada, Joan Llinàs i Pol (Atri Cultura i Patrimoni, SLU).

Equip humà: Directores de la intervenció.

Resum de la intervenció:

Paraules clau: Forallac, castell, Peralta, medieval, muralla, torre, forn de calç.

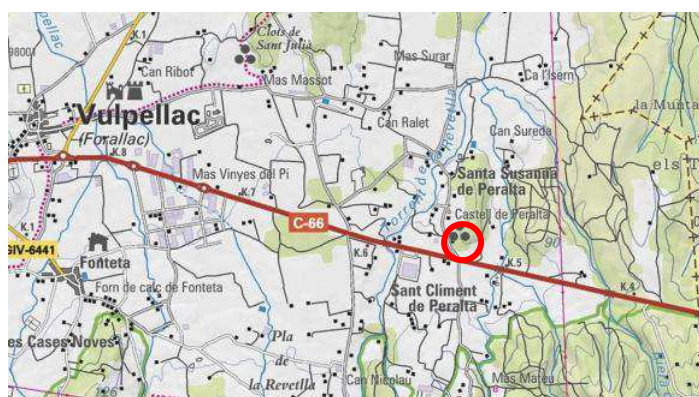
Resum: La intervenció tenia com a objectiu la documentació històrico-arqueològica del conjunt conegut com el Castell de Peralta i rodalia immediata per tal de poder-ne establir la cronologia, natura i funcionalitat. Els resultats del treball han posat de manifest que el castell fou en realitat una força o casa forta, amb una torre com a element principal, que es va envoltar d'altres dependències i, finalment, d'una muralla, pel que a partir de finals del segle XIV va passar a denominar-se com a castell. Abandonat com a tal a l'edat moderna, entre els segles XVII i XIX part de les seves estructures van ser reaprofitades per quatre masos i un annex a la torre que també s'utilitzà com a habitatge, actualment encara existents. Per altra banda, el proper forn de calç i pedreres no tenen relació directa amb el castell, sinó que són fruit de l'explotació de la calç entre finals del segle XVIII i mitjans del XX.

1. INTRODUCCIÓ

Els dies 11 i 12 de març de 2022 s'ha dut a terme una intervenció arqueològica de documentació al castell de Peralta (Forallac, Baix Empordà). La intervenció ha estat promoguda per T3-Treballs Tècnics i Territorials, SLU i efectuada per l'empresa Atri Cultura i Patrimoni, SLU, sota la direcció d'Emma Llach Palmada i Joan Llinàs Pol, amb el suport i la col·laboració de l'arquitecte Salvi Puigbert i Costal, de T3 - Treballs Tècnics i Territorials, SLU, redactor del projecte de rehabilitació i ampliació del mas central o Habitatge 2.

2. ENTORN GEOGRÀFIC I HISTÒRIC

Les restes conegudes amb el nom de Castell de Peralta es troben al centre del terme municipal de Forallac, dins l'antic municipi de Peratallada. Està situat sobre un petit turonet a 75 m.s.n.m. afrontat a la plana del Baix Empordà pel nord, oest i sud, mentre que a llevant es drecen les alçades modestes d'una carena de turons que s'allargassa de sud a nord des del massís de les Gavarres, entre els quals destaca el puig d'en Calç (88 m.s.n.m). S'hi accedeix fàcilment per un trencall al nord de la carretera C-66 just passat el p.k.5, que és una pista asfaltada que porta fins al nucli de Peratallada. El castell es troba a uns 150 m del trencall. Les seves coordenades són: x-507559, y-4644762, z-75.

Plànols i ortofoto de situació del castell de Peralta (font: ICGC)

El castell de Peralta està documentat per primera vegada com a tal l'any 1395 (*castrum de Peralta cum suo honore*) en l'inventari dels béns de la casa Cruïlles-Peratallada que féu aixecar Elvira de Puigpardines, vídua de Gilabert de Cruïlles. Tanmateix, el seu origen és més antic, donat que entre les restes que actualment són visibles destaca una torre de planta rectangular ubicada a llevant del recinte i que hom ha datat estilísticament entorn del segle XIII. A banda de la torre, es conserva part del clos murallat, especialment la muralla oest, amb un rengle d'espitlleres, i algunes restes aïllades d'estructures disperses. Un portal d'arc rebaixat s'ubica a l'emplaçament de l'entrada al recinte fortificat, també a ponent, però pels seus trets constructius semblaria en part d'època posterior a la fortificació.

A l'edat moderna va perdre la seva funció com a castell i es va convertir en l'emplaçament d'una petita agrupació de cinc masos que aprofitaren en part les estructures castrals enrunades. Tres d'aquestes masies estan habitades i s'ubiquen l'una al quadrant sud-oest de la fortificació (habitatge 3), una altra adossada al costat sud-est de la muralla per la part externa (habitatge 4) i una tercera adossada al costat nord, també en bona part per la part externa de la muralla. Un altre mas es troba adossat al centre de la part interna de la muralla oest (habitatge 2), i finalment el cinquè -un petit habitatge avui enrunat- es troba adossat al costat nord de la torre. Aquests dos darrers masos es troben actualment deshabitats.

3. MOTIVACIONS DE LA INTERVENCIÓ

El castell de Peralta té protecció com a BCIN, amb classificació de Monument Històric (nº de Registre 865-MH), segons decret del 22 d'abril de 1949, publicat al BOE el 5 de maig de 1949.

El juny de 2018 es va fer una primera intervenció arqueològica en el jaciment. Davant la previsió de construir un habitatge a l'interior del perímetre de la fortificació, el propietari de la finca, sr. Francesc Bonet Garcia, necessitava avaluar fins a quin punt la presència de restes arqueològiques en el seu subsòl podia condicionar el projecte constructiu. Aquesta circumstància comportà una prospecció arqueològica prèvia al sector del recinte on es preveia ubicar la nova construcció, bàsicament emplaçada a la gran esplanada que ocupa quasi tota la meitat nord del recinte, i efectuar un estudi històrico-arqueològic de les estructures visibles per dilucidar quines pertanyien a la fortificació medieval i quines eren d'època posterior.

Per aquest motiu, es van realitzar 8 rases de prospecció fins assolir restes arqueològiques (sense excavar-les) o bé el subsòl natural. Set d'aquestes rases estaven situades en aquest espai central, mentre que la vuitena es trobava al sud, davant de la torre. Els resultats foren positius en part de la zona prospectada, especialment al sector explorat a la part interior de la muralla oest, on es van documentar tres estances contigües que recolzaven contra la muralla. A la zona central van aparèixer dues sitges tardoibèriques retallades al subsòl, mentre que davant de la torre es va constatar com unes estructures que en part ja eren visibles al principi de la intervenció eren, efectivament, d'època baixmedieval. També es va documentar una part de la muralla est, que romaní oculta, i es van poder reconèixer algunes estructures castrals reaprofitades en construccions actuals, especialment la muralla nord i la zona més propera al portal (Llinàs 2020).

Poc temps després es va realitzar una prospecció geofísica en el mateix jaciment, que va evidenciar la possible presència de restes constructives pràcticament arreu dels sectors no explorats del jaciment, en especial a les zones sud i centre i, de manera menys clara, al nord del recinte (Sala, Ortiz-Quintana, Pujol 2020).

En aquest context, els Serveis Tècnics Municipals de l'Ajuntament de Forallac estan redactant el *Pla Especial Urbanístic del Castell de Peralta*, que a més de la fortificació en si mateixa, inclouria també els masos i construccions que s'ubiquen total o parcialment dins del seu recinte i a les proximitats immediates, i que hi estan relacionats d'una manera o una altra. També s'està valorant la possibilitat d'incloure al Pla Especial el forn de calç situat a 500 m al sud del castell, a tocar de la carretera, i

una pedrera de calç propera, davant la possibilitat que tant el forn com la pedrera puguin haver tingut relació directa amb el castell.

Elevat el projecte de PEU a la Comissió Territorial del Patrimoni Cultural de Girona, aquesta va dictaminar que calia aportar-hi un estudi historic-arqueològic detallat de les diverses estructures i construccions del conjunt que actualment són visibles. Per aquesta raó i amb aquesta finalitat, la societat T3-Treballs Tècnics i Territorials SLU, que col·labora amb l'Ajuntament de Forallac en la redacció del PEU, s'ha posat en contacte amb nosaltres.

4. OBJECTIUS I METODOLOGIA

4.1. Objectius

L'objectiu principal de la intervenció ha estat la documentació històrico-arqueològica de les diverses estructures i construccions del conjunt del castell de Peralta i rodalia immediata (forn de calç i pedrera) per tal de poder-ne establir la cronologia, natura i funcionalitat.

4.2. Metodologia

La intervenció ha consistit en un examen visual analític del totes les estructures actualment visibles del conjunt, inclosos els masos annexos, el forn de calç i la pedrera, així com una recerca històrico-documental sobre el monument. Aquesta tasca no ha comportat cap intervenció física sobre les restes en qüestió i, per tant, no s'ha recuperat material arqueològic. S'ha fet la corresponent documentació fotogràfica del conjunt, una descripció acurada i unes conclusions, que es reflecteixen a la present memòria.

5. RESULTATS

S'ha dut a terme un examen visual analític del totes les estructures actualment visibles del conjunt per tal d'establir-ne, en la mesura del possible, l'evolució cronològica des d'època medieval fins a l'actualitat. Aquesta tasca, que no ha comportat cap intervenció física sobre les estructures analitzades, s'ha efectuat sense problemes en tots els espais exteriors del conjunt i també dins dels masos deshabitats, mentre que els tres masos habitats (ubicats un al nord, l'altre al sud-oest i l'altre al sud) tan sols han estat examinats exteriorment. També s'han pogut examinar visualment i presencialment de manera òptima el forn de calç i la pedrera.

Paral·lelament, s'ha efectuat una recerca documental i bibliogràfica actualitzada sobre el castell de Peralta per tal de poder complementar i contextualitzar les dades obtingudes de l'esmentat examen visual.

5.1. EL "CASTELL" DE PERALTA. DADES HISTÒRIQUES I DOCUMENTALS

El lloc de Peralta entra a la història a mitjan segle IX. L'any 844 existia a l'indret un petit recinte monàstic (*cellula*), que fou donat a la seu de Girona. De la seva església, dedicada a Sant Climent, encara es preserven l'absis trapezial i un arc de ferradura, típicament preromànics i estan situats a prop de l'actual església de Sant Climent de Peralta.

1. Interior de l'església preromànica de Sant Climent de Peralta

No sembla que aquesta comunitat monàstica perdurés gaire més enllà de principis del segle X (AADD 1989, 368-369). Per contra, es va començar a formar una parròquia centrada en l'església de Santa Susanna, documentada l'any 1017 i ubicada més al nord, prop de l'actual recinte fortificat de Peralta, aleshores encara inexistent. Tanmateix, l'església de Santa Susanna, que és un edifici d'estil romànic llombard actualment ben conservat, no va arribar a consolidar-se com a centre d'una parròquia independent, sobretot perquè més tard hom va aixecar una nova església, Sant Climent, prop de l'antic cenobi del mateix nom que, aquesta sí, va aconseguir esdevenir seu parroquial.

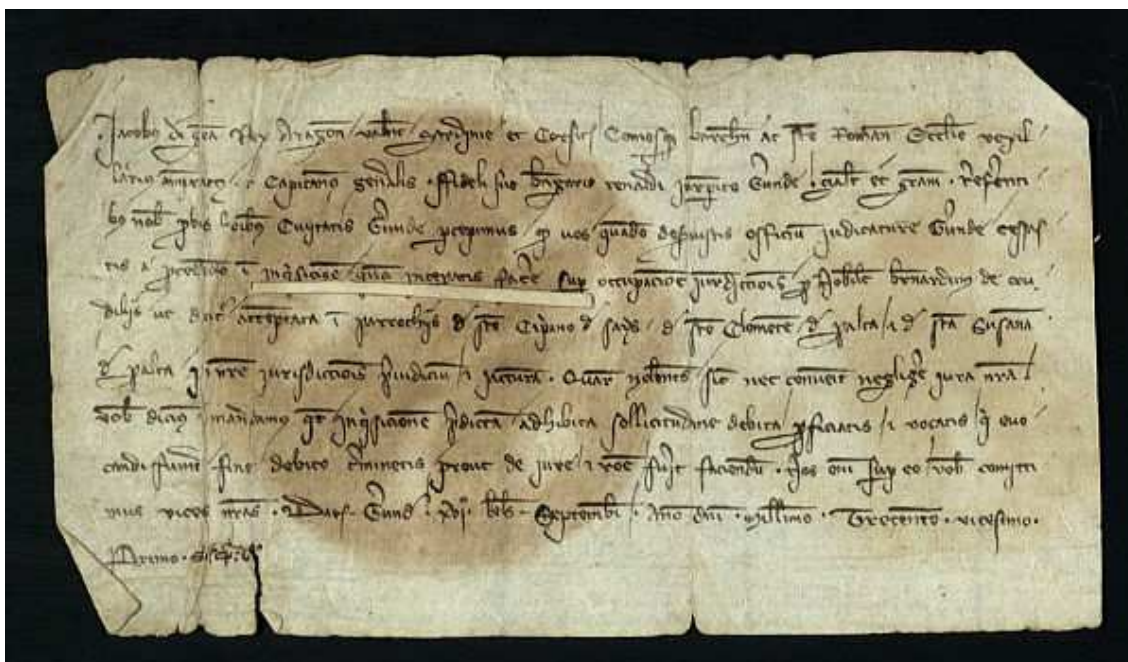

2. Església de Santa Susanna de Peralta

Des del punt de vista civil i jurisdiccional, Peralta va quedar integrat dins dels dominis dels senyors del veí castell de Peratallada. Al segle XIII els Peratallada, que també ostentaven el domini del castell de Begur, i s'uniren amb els Cruïlles (senyors de les baronies de Cruïlles, Calonge i Cinclaus) gràcies al matrimoni entre Gilibert IV de Cruïlles i Guillema de Peratallada, l'any 1249. A partir d'aquest moment, els Cruïlles-Peratallada foren els senyors de tots aquests dominis fins a l'extinció de les senyories al segle XIX, tot i algunes desavinences i plets ocorreguts al segle XIV amb el rei Jaume II sobre la jurisdicció de Peralta i Sant Cebrià dels Alls que es van acabar resolent al final en favor dels Cruïlles-Peratallada.

3. Any 1318. Jaume II mana a Rimbau de Far, veguer de Girona i Besalú, que faci ús de la jurisdicció sobre les parròquies de Sant Climent de Peralta i de Sant Cebrià dels Alls i el lloc de Santa Susanna de Peralta que pertanyia al rei, però no era exercida per negligència d'alguns oficials reials. AHCG, Lletres Reials.

4. Any 1321. Jaume II mana a Berenguer Renau, jurisperit de Girona, que acabi la investigació sobre l'ocupació de les jurisdiccions de Sant Cebrià dels Alls, de Sant Climent i de Santa Susanna de Peralta per part del noble Bernat de Cruïlles. AMGi, Lletres Reials.

Cal dir que en cap moment Peralta va arribar a formar un terme castral específic i propi, per la qual cosa no arribà mai a disposar d'un castell termenat. El que coneixem

com a castell de Peralta s'originà en realitat com una casa forta. També conegudes com a "domus" o "força", aquestes construccions es tracten en realitat de la residència de cavallers o petits nobles, sense altra atribució jurisdiccional –quan en tenien, que no era sempre- que la que podien rebre d'un noble superior, del que eren vassalls. No és infreqüent que –arquitectònicament- aquestes cases fortes puguin tenir estructures que les poden apropar als castells pròpiament dits (muralls, fossats, cisterna, capella), per la qual cosa a vegades són denominades com a tal.

El que anomenem actualment castell de Peralta apareix a la documentació per primera vegada l'any 1297, data de la fundació d'un altar dedicat a Santa Maria, dins de la capella de Sant Pere de Peralta, instituïda pel cavaller Arnau de Peralta. Segurament, aquest Arnau de Peralta sigui el mateix cavaller que uns anys abans, el 1278, fa de procurador d'un personatge anomenat Ramon de Serra quan aquest constitueix el dot per a la seva germana Ermessenda arran del matrimoni d'aquesta amb Ponç d'Ullà.

El clergue beneficiat de la capella Sant Pere de Peralta és Guillem d'Om, qui el 1325 serà substituït per Castelló Moret. Els documents que esmenten aquest segon personatge, datats entre 1325 i 1331, el denominen habitualment "capellà de la torre de Peralta".

Les dades són clares. Entre 1297 i 1331 els documents no parlen de castell, sinó de torre, la qual cosa indica que ens trobem davant d'una casa forta, que a finals del segle XIII pertanyia a un cavaller anomenat Arnau de Peralta. Aquesta "torre" tenia una capella dedicada a Sant Pere, dins la qual hi havia l'altar de Santa Maria, que tenia instituït un benefici. Aquest mateix benefici de Santa Maria de la capella de Sant Pere de Peralta el trobem documentat encara entre 1400 i 1408.

Les restes arquitectòniques i arqueològiques que podem veure actualment apunten en aquesta direcció. La torre, element principal del conjunt, és un edifici romànic datat estilísticament al segle XIII, mentre que la muralla –en canvi- sempre s'ha considerat més tardana. De fet, aquesta muralla es tracta més aviat d'un mur perimetral espitllerat, aixecat amb posterioritat a la torre i que englobava un espai molt més ampli que inclouria altres construccions, com les localitzades a la intervenció arqueològica de l'any 2018, les que són reaprofitades pels masos posteriors a banda i banda de l'entrada, les que es detectaren a la prospecció geofísica o la mateixa capella de Sant Pere, de moment no identificada.

Indubtablement, l'aspecte que prengué aquesta "torre de Peralta" a partir del moment en què s'envoltà d'una muralla fou el d'una fortificació molt propera a un castell, i així apareixeria a partir d'ara en els documents, malgrat que seguirà sense atribucions

jurisdiccionals ni terme propi, i sotmesa sempre a la jurisdicció de la baronia de Peratallada, ostentada pels Cruïlles-Peratallada.

En aquest context, el primer esment literal a un “castell de Peralta” el trobem l’any 1395, quan el *castrum sive locum de Peralta* és esmentat com a possessió dels Cruïlles-Peratallada en l’inventari que fa Elvira de Puigpardines, vídua de Gilabert VI. Més endavant, el 1450, un document institueix la creació d’una comissió per reparar la capella de Sant Pere del castell de Peralta, que “es conserva deficientment”. La denominació “castell de Peralta” perviurà fins a l’actualitat, però no la capella, de la qual se’n perd memòria. De fet, sembla que la capella del Roser i el cementiri de Sant Pere de Peralta que apareixen en uns documents de 1622 ja no es trobarien en el recinte del castell, sinó dins i a l’entorn de l’església parroquial de Sant Climent, tal com sembla desprendre’s d’un document de l’any 1628, quan es crea una comissió “per beneir la capella i altar de Sant Pere, a la parroquial de Sant Climent de Peralta”. La capella hauria desaparegut i el culte hauria estat traslladat, sota la forma d’un altar, a l’església parroquial de Sant Climent.

L’ocupació de l’antic recinte fortificat per part dels diversos masos es produeix més o menys a partir d’aquest moment i especialment al segle XVIII i primera meitat del XIX, segons es desprèn també d’alguns dels trets constructius d’aquests edificis. Les descripcions registrals modernes ho reflecteixen, alhora que delaten l’aprofitament i la pervivència de les antigues construccions quan parlen de “*casa castillo y demás edificio construido*” (1844) o de “*casa castillo de San Clemente y demás edificado, patio y era para trillar*” (1905).

5.2. LA FORTIFICACIÓ MEDIEVAL. DESCRIPCIÓ ARQUEOLÒGICA

5.2.1. La torre i el seu entorn

La torre és l’edifici central i principal del conjunt medieval del castell de Peralta. Es tracta d’una construcció de planta rectangular de 6’40 per 3’95 m de superfície interior i una alçada conservada propera als 10 m, amb uns murs perimetrals d’un gruix d’entre 80 i 95 cm. Construïda a base de pedres lligades amb morter de calç, lleugerament escairades i disposades formant filades mitjanament regulars, actualment se’n conserva la façana oest i part de la façana nord, mentre que les façanes sud i est es troben enrunades.

L’interior de la torre estava compartimentat en dos pisos sostinguts amb volta de pedra, i presenta una porta d’arc de mig punt dovellat al pis superior. Imatges antigues,

on s'aprecia encara el mur de llevant, mostren l'existència d'una finestra també en el pis superior.

Davant de la façana oest s'hi preserven diverses estructures, entre les que cal destacar un mur adossat de gruix considerable que pertany segurament a una escala de pedra construïda amb posterioritat, que tenia la finalitat de facilitar l'accés a l'interior de la torre atesa la ubicació de la porta al pis superior.

Aquesta estructura adossada s'encavalca damunt l'extrem més oriental d'un mur perpendicular que -tot i que la manca de continuïtat física visible- es tracta del mateix mur que retrobem uns metres més a l'oest i que, alhora, en aquest punt fa cantonada amb un altre mur. Aquest sector concret fou explorat durant la campanya arqueològica de l'any 2018 (rasa 8), que va permetre delimitar així pel nord i per l'oest una estança d'època medieval que probablement era contigua a la torre. Per l'oest, s'hi lliurava un altre mur que continuava la línia del mur anterior i que revelava l'existència d'una altra estança, ubicada a ponent de l'anterior (Llinàs 2020, 348).

Aquestes estructures provenen que el sector ubicat a l'esplanada que s'estén davant de la torre, al sector de migdia del conjunt, preserva en el seu subsòl restes d'un mínim de dues estances d'època medieval. El material arqueològic recuperat en aquest sector va indicar que aquestes estances foren abandonades vers el segle XV.

Finalment, cal remarcar que al costat nord de la torre, hi ha un petit habitatge, compartimentat en tres àmbits principals i adossat pel sud a la torre i per l'est a la línia de muralla, que es tracta sense cap dubte d'una construcció moderna, íntegrament construïda als segles XIX-XX i sense cap altra relació amb les estructures medievals.

Des d'un punt de vista interpretatiu, cal considerar la torre com l'edifici que trobem documentat des del segle XIII com a "torre de Peralta". Els seus trets arquitectònics, estilístics i constructius ens remeten a les típiques construccions fortificades conegudes amb el nom de "força" o més pròpiament "casa forta", atès que s'hi combinen els elements fortificats i defensius amb els residencials. És aquest un tipus de construcció habitual en els segles XII a XIV, moment en què proliferaren tot un seguit de llinatges de cavallers que estaven supeditats i al servei dels nobles jurisdiccionals superiors, els quals els delegaven la gestió i l'administració d'una part de les seves rendes, a vegades amb funcions també de tipus militar, com la defensa d'una part del terme o d'una fortificació subsidiària al castell termenat.

Tot i que no és estrictament necessari, no és inhabitual que aquestes forces o cases fortes, a banda de l'edifici principal, puguin tenir altres construccions associades, com capelles, cisternes, muralles o fossats. En el cas de la torre de Peralta, sabem segur

que es va envoltar per una muralla i, per la documentació, que tenia una capella dedicada a sant Pere, mentre que l'arqueologia ha revelat altres construccions al seu entorn, ara com ara encara difícils d'interpretar.

Al llarg del segle XIV, aquest sistema d'organització feudal a base de cases fortes i llinatges de cavallers depenents dels senyors jurisdiccionals va entrar en decadència. Aleshores, les cases fortes van sofrir destins diferents en funció de la seva situació, de la seva utilitat o de les decisions concretes al respecte que els senyors poguessin prendre en cada cas. En tot cas, al llarg de l'edat moderna la major part d'aquestes construccions es trobaven o bé abandonades o bé reconvertides en masos, moltes vegades després d'haver passat prèviament, com és el cas de Peralta, per un darrer període de reformes als segles XIV-XV.

5. Costat sud, amb la part posterior de l'habitatge 3 (esquerra) i la torre (dreta).

6. Imatge antiga de la torre, quan encara conservava la paret est.

5.2.2. La muralla

Una muralla envoltava totalment la torre de Peralta i les diverses construccions adossades, i delimitava un recinte de forma bàsicament rectangular, d'uns 85 per 31 m, amb l'eix principal en direcció nord-sud.

El tram oest d'aquesta muralla és, amb diferència, el més ben conservat i evident. De fet, bona part de la meitat nord d'aquesta estructura ha estat sempre visible i emprada en part com a mur de tanca (al nord) i en part com a façana oest de l'habitatge 2 (al sud). Just al vèrtex sud-oest d'aquest mas s'obre un portal, la llinda i els brancals del qual pertanyen amb tota probabilitat al portal d'accés al recinte. En canvi, l'arc rebaixat i la part superior del portal són de construcció posterior.

Aquesta muralla és feta de pedres calcàries de mida diversa, desbastades i col·locades sense formar filades clares, lligades amb morter de calç. D'un gruix de 110 cm, es conserva clarament en una longitud de 45 m i s'hi aprecia un rengle d'espitlleres, a les quals cal sumar-hi les que, cegades, s'ubiquen dins del tram reaprofitat com a paret del mas. Aquesta meitat nord del tram oest es conserva en una alçada d'entre 150 i 300 cm, tot i que cal remarcar que els 20/40 cm superiors, lleugerament per sobre de la línia d'espitlleres, és realçada amb una obra de pedra seca, pertanyent al moment –força recent- en què el mur fou reaprofitat com a paret de tanca. Pel que fa a la part de la muralla oest que s'empra de façana de ponent de l'habitatge 2, precisament per aquesta causa es conserva en una major alçada, fins a dos pisos, encara que no preserva traces del coronament.

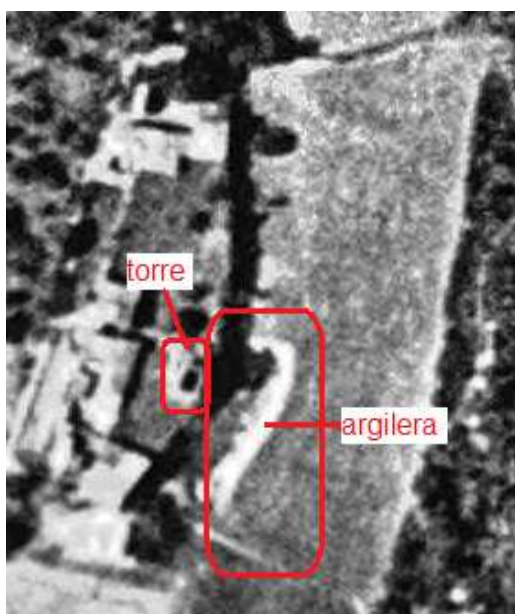
El llenç sud d'aquest tram oest, entre el portal i la cantonada sud-oest del recinte, de prop de 25 m de longitud, en canvi, no s'aprecia. Inclòs dins de l'habitatge 3, modernament ha estat fruit d'una important reforma que l'ha emmascarat completament. Per la seva disposició i orientació, tanmateix, així com per imatges antigues, es pot considerar que ens trobem davant d'aquesta part de la muralla occidental del recinte.

El tram sud, de poc més de 27 metres de llarg, es troba també afectat per habitatges moderns: la meitat occidental pel mateix habitatge 3, del qual en constitueix la façana meridional, i la meitat oriental per l'habitatge 4, que l'empra de mur nord. D'aquest tram de muralla tan sols n'hem pogut examinar lliurement la meitat est del costat intern (façana nord de l'habitatge 4), i no hi hem pogut apreciar vestigis de la muralla original. S'hi obren dues antigues portes d'arc rebaixat de rajol, pròpies del segle XIX, una de les quals està actualment cegada i l'altra reconvertida en finestra. No hi ha cap vestigi d'espitlleres i no es pot certificar que el que avui veiem d'aquesta paret conservi restes

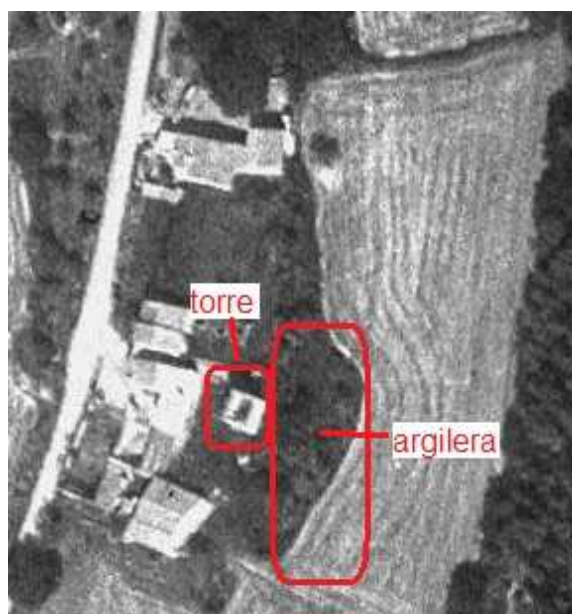
de la muralla, encara que sí que molt possiblement ressegueix el seu traçat. El tram occidental, dins de l'habitatge 3, en canvi, sí que sembla conservar segments de la muralla més o menys alterats, però en trobar-se dins de la propietat no ha estat possible examinar-los amb deteniment ni garanties.

El tram est es troba en un estat de conservació molt deficient, tot i que és possible restituir una part important del seu traçat. Malgrat que es conserva tan sols en una alçada que rarament supera els 40 cm, es preserva en una longitud d'uns 26 m, que correspon a la part central del seu traçat, i està formada per dos trams que formen un angle molt obert. La muralla est està bastida just al caire del penyasegat sobtat d'entre 4 i 5 metres d'alçada que delimita el turó on s'alça el recinte fortificat de Peralta per la banda de llevant. Per la seva composició geològica, amb estrats de roca calcària alternats amb capes argiloses més toves, aquest penyasegat ha patit amb el temps esllavissaments i desprendiments.

Alguns d'aquests esllavissaments han provocat l'enrunament dels extrems nord i sud de la muralla est. Cal remarcar especialment el cosat més meridional, esllavissat fa uns 50 anys aproximadament arran de les importants extraccions d'argila efectuades just als peus de l'espadat per fornir bàsicament els tallers ceramistes de la Bisbal d'Empordà. Aquest gran esvoranc, visible en ortofotografies de mitjan segle XX, fou posteriorment colgat, però no es pogué evitar la pèrdua del costat sud de la muralla est i l'ensorrament de la paret de llevant de la torre, que s'hi adossava.

7. Any 1956. S'aprecia perfectament la zona d'extracció d'argiles.

8. Any 1986. L'antiga argilera ha quedat envaïda pel bosc, però la torre encara manté tot el seu perímetre.

Pel que fa al llenç nord, se'n pot apreciar la tramada més oriental, d'uns 12 metres de longitud, emprada de paret de façana posterior de l'habitatge 1, que s'adossa a l'antiga muralla septentrional pel costat extern. Tres espitlleres cegades delaten clarament que ens trobem davant de la fortificació del costat nord del recinte. El tram occidental, així com la cantonada nord-oest, en canvi, no s'aprecien perquè es troben embeguts i reaprofitats dins de l'habitatge.

9. Muralla oest, extrem nord. Al fons i a l'esquerra, l'habitatge 1.

10. Muralla oest.

11. Costat oest de l'habitatge 2 reaprofitant la muralla oest. A la dreta, el portal.

5.2.3. Altres estructures preexistents als masos actuals.

En la intervenció arqueològica de l'any 2018 es va documentar que contra la part interna de la muralla oest hi havia un mínim de 4 murs perpendiculars que delimitaven sengles estances. Es va constatar com el més meridional d'aquests murs estava reaprofitat com a façana nord de l'habitatge 2. Els altres tres murs delimitaven tres estances contigües de planta rectangular que empraven la muralla com a mur de fons. Aquests murs, de 60 cm d'amplada, presentaven un estat de conservació molt deficient. Fets de pedra calcària lligats amb molt fang i molt poc morter de calç, en la seva major part tan sols foren documentats en planta (Llinàs 2020).

Per altra banda, els resultats d'una prospecció amb georadar efectuada el desembre de 2018 en bona part del recinte del castell de Peralta va posar de manifest l'existència indubtable de diverses estructures soterrades, molt especialment a la meitat sud del recinte, davant de la torre i a l'espai circumdant, així com al nord de la mateixa torre, a tocar de la muralla est (Sala, Ortiz-Quintana, Pujol 2020).

Finalment, cal remarcar que s'evidencien també estructures reaprofitades pels masos actuals, molt especialment els habitatges 2 i 3, que descrivim en l'apartat corresponent.

5.3. ELS HABITATGES

Amb posterioritat al final de l'ús del recinte de Peralta com a fortificació, les seves restes foren en part reutilitzades per a emplaçar-hi diferents habitatges inicialment

destinats a la pagesia (masos). Es tracta d'un total de 5 habitatges dels quals 3 (habitatges 1, 3 i 4) tenen funcions residencials, i 2 (habitatges 2 i 5) estan deshabitats.

5.3.1. Habitatge 1.

L'habitatge 1 és un antic mas, actualment restaurat i habitat, ubicat al nord del conjunt d'habitatges del recinte fortificat. Majoritàriament està recolzat contra la part exterior de la muralla nord, a la qual empra de mur posterior, tot i que una ampliació de la casa el va acabar integrant parcialment, de manera que la meitat més occidental de la muralla nord, així com la cantonada nord-oest del recinte han acabat quedant embeguts per la casa.

L'estudi de paraments de l'habitatge 1 ha des ser forçosament parcial, atès que no hem pogut accedir al seu interior, i tampoc n'hem pogut examinar de prop la façana principal a causa de la presència d'una tanca que només ens ha deixat veure-la a una certa distància.

Tot i així, queda clar que aquest edifici fou inicialment construït exclusivament fora muralles, tot emprant la fortificació, contra la qual recolzava, com a mur posterior. L'habitatge inicial era un mas de dues plantes de 14 per 6 m, amb vessants a laterals, amb una orientació inusualment a tramuntana, condicionada per la presència de la muralla a migdia. A la façana principal hi trobem diverses obertures (porta forana i una finestra a la planta baixa i tres finestres a la planta superior) de llinda i brancals fets de carreus treballs, sense motlures. La llinda de la porta és d'arc rebaixat. Ateses les característiques d'aquests elements arquitectònics i mentre no es pugui fer un estudi més detallat i proper, situem aquest mas inicial -si més no en el seu aspecte actual- al segle XVIII avançat o primera meitat del XIX. Tot i que no és descartable una cronologia més antiga, ara com ara no ens veiem en condicions de validar la cronologia de segle XVII que en algun cas s'ha adduït per a aquesta casa.

Posteriorment el mas s'amplia a banda i banda amb noves construccions, inicialment destinades als treballs agrícoles i emmagatzematge i que posteriorment han estat transformades en ús residencial. Aquestes ampliacions han continuat emprant la muralla com a mur posterior de recolzament, excepte una, un cos de planta trapezoïdal de 13 per 5'3 m que s'ha construït contra la raconada nord-oest del recinte per la seva part interior, de manera que la meitat oest del tram nord de la muralla i la cantonada nord-oest del recinte han quedat amagades a l'interior del conjunt del mas.

Resta visible i totalment accessible, en canvi, la cara interna (sud) de la meitat est de la muralla nord, on s'aprecien perfectament fins a tres espitlleres paredades.

12. Habitatge 1

5.3.2. L'habitatge 2.

L'habitatge 2 és un petit mas de planta quadrangular, quasi quadrada, d'uns 10 m de costat, situat a la banda oest del conjunt, concretament a la part interior de la muralla oest i just al costat nord del portal d'entrada. De dues plantes, està compartimentat en quatre àmbits a cadascuna d'aquestes plantes, i malgrat les seves dimensions modestes, presenta diverses fase constructives. Aquest mas es troba actualment deshabitat i hi hem pogut accedir lliurement, tant a l'exterior com a l'interior.

Es veu clarament com el mas fou construït contra la part interior de la muralla oest, la qual cosa ha afavorit que aquest tram concret de muralla es conservi notablement en bon estat, fins a una bona alçada, i només hi manqui el coronament, on s'hi va haver d'adequar la teulada. Pel que fa a la resta de les parets exteriors del mas, també bona part de la façana sud pertany a una construcció anterior, relacionada amb la fortificació medieval. En canvi, les façanes nord i est són posteriors.

Entre les diverses fases constructives que conformen en aquest habitatge, destaca doncs la part que reaprofitava construccions anteriors, pertanyents al conjunt medieval, que un estudi visual permet apreciar amb força fiabilitat. Deixant de banda la muralla, que el delimita completament pel costat oest, dels quatre àmbits interiors cal remarcar especialment el situat al quadrant sud-oest, que és completament una construcció més antiga.

Es tracta d'un espai quadrangular, gairebé quadrat, de poc més de 5 m de costat, compostat per uns murs de pedra lligada amb morter de calç de major gruix que la resta de parets de la casa, i contra el qual s'adossen o lliuren la resta d'estructures de

l'edifici. Conservat fins a l'alçada de la segona planta, ens trobaríem davant d'un cos quadrangular aixecat just al costat de tramuntana del portal d'entrada al recinte i adossat al pany oest de la muralla per la seva part interior. La seva façana meridional flanquejaria i protegiria el corredor d'accés a l'interior del recinte emmurallat i, tenint en compte la seva ubicació just al costat del portal, l'interpretem com una torre de vigilància i control de l'accés a l'interior del recinte fortificat.

Aquesta torre no presenta a primer cop d'ull altres elements de fortificació que una espitllera de vigilància i control de la mateixa entrada al recinte. A la planta baixa de la façana sud s'hi obre una porta forana de brancals i llinda de pedra treballada, amb uns permòdols que sostenen la llinda, on hi ha inscrita la data de 1831. Ateses les característiques del portal, creiem que aquesta data hi fou inscrita posteriorment a la seva construcció.

Tot i així, és molt probable que la porta, així com la finestra que s'obre a la paret oest de la planta superior d'aquest mateix àmbit, no pertanyin a la torre original (que seria baixmedieval, com la mateixa muralla), sinó a l'adequació d'aquest espai com a habitatge, que caldria situar entorn al segle XVII.

En aquest primer moment no sembla que l'adequació de la torre com a habitatge comportés cap ampliació. Cal remarcar, això sí, que el mur de migdia continuava cap a llevant més enllà del límit est de la torre, tot flanquejant el corredor d'accés a l'interior del recinte. A uns 3 m de la cantonada sud-est de la torre s'hi pot veure l'arrencament d'un mur perpendicular que aniria en direcció sud i que tancaria per llevant el corredor d'accés al recinte, potser flanquejant un segon portal. A partir d'aquest arrencament de mur sí que l'estructura del mas seria de construcció posterior.

De fet, en una segona fase el mas s'ampliaria per l'est amb la construcció d'un segon cos adossat a llevant de la torre, tot acabant de reaprofitar el mur del corredor, i també pel nord, enganxat al costat interior de la muralla. Es mantindria la porta sud com a accés principal i s'obririen noves finestres tant a la muralla com a la nova façana est, fetes a base de carreus treballats, però ja sense motlures, propis del segle XVIII avançat o primera meitat del XIX. Amb aquestes reformes el mas passaria a tenir tres àmbits, distribuïts en una planta en forma de "L".

L'última reforma, que hem de dur a la segona meitat del segle XIX o principis del XX, és la construcció del quart àmbit, al nord-est, amb l'obertura d'una nova porta forana a la nova façana de llevant, i també d'una finestra a la planta superior. Aquestes dues obertures ja no són de pedra, sinó de rajol. Amb aquesta darrera reforma, el mas ja quedaria com el coneixem actualment.

Cal dir, tanmateix, que el mur nord, tot que no exercirà de façana septentrional del mas fins a aquestes fases més tardanes, reaprofitava en part un mur preexistent, pertanyent a un dels àmbits baixmedievals construïts a redós de la part interior de la muralla oest, que van ser documentats en la intervenció arqueològica de 2018. És probable que fos la presència d'aquest mur preexistent el que condicionés la ubicació de la façana nord del mas en realitzar-se les ampliacions cap a aquesta banda.

13. Habitatge 2. Façanes sud i est des del sud-est.

14. Interior de l'habitatge 2. Mur de la torre del costat del portal (al fons) diferenciant-se dels afegits posteriors pel seu major gruix

15. Restes del mur que tancava el corredor d'accés per l'est sobresortint de la façana sud de l'habitatge 2.

16. Façana nord del mas central, que reaprofitava parcialment un dels murs transversals a la muralla oest, que apareix a la dreta de la imatge. Imatge de l'any 2018.

5.3.3. L'habitatge 3.

L'habitatge 3 es troba situat en la seva major part dins del recinte emmurallat, i n'ocupa tot el quadrant sud-oest. Empra com a parets perimetrals diverses estructures

preexistents: el tram sud de la muralla oest a ponent, la meitat occidental de la muralla sud a migdia i el mur sud del corredor d'accés al nord. A l'est i al nord-est els murs perimetrals són de construcció posterior. A l'exterior del recinte, al sud-oest, hi ha algunes construccions recents i tot el conjunt està protegit per una tanca que ha fet impossible apropar-se a l'habitatge per examinar-lo detalladament, àdhuc a les parts exteriors.

L'únic element interessant que s'ha pogut examinar és el mur nord de l'habitatge per la seva part externa. Es tracta, en realitat del mur que delimitava el corredor d'accés al recinte fortificat per la part de migdia, entre el portal a l'oest i un hipotètic segon accés, actualment desaparegut, a l'est. Aquest mur, sense obertures, és fàcilment reconeixible ateses les seves diferències amb la resta del mur nord de l'habitatge (major amplada, diferent aparell constructiu) que s'hi va superposar i que el va perllongar cap a llevant.

Aquesta estructura pertanyent a la fortificació medieval, doncs, es va reaprofitar quan, al segle XVIII, es va bastir un mas a la raconada que aquest mur formava amb la muralla oest. Aquest habitatge era una masia de dues plantes i vessants a laterals, d'uns 13 per 5,5 m, amb la façana principal, de nova construcció, encarada a migdia. Si bé aprofitava les estructures baixmedievales al nord i a l'oest, per la banda de llevant sobresortia uns metres de l'àmbit del corredor i, per tant, també calgué aixecar de nova factura aquesta part més oriental del mas. Els elements arquitectònics originals del mas s'aprecien a la seva façana principal, com la porta forana, d'arc rebaixat de carreuat, i les dues finestres visibles de la planta superior, amb llinda i brancals de pedra.

Posteriorment, ja al segle XX, s'adossà un cos perpendicular de nova construcció entre el costat est de la façana principal del mas al nord i la muralla de migdia al sud, de manera que tot el quadrant sud-oest del recinte fortificat quedà tancat dins de l'habitatge. Tanmateix, això no va afectar massa la muralla, que encara es va mantenir -tot i que en força mal estat- com un mur de tanca de la propietat, tal com es pot apreciar en algunes fotografies antigues.

Finalment, tot l'habitatge ha estat objecte d'una important restauració i remodelació que, ara sí, ha afectat profundament la part de fortificació que quedava afectada: s'hi han obert finestres, s'hi han fet realçaments i reparacions importants, s'ha remodelat l'entorn immediat i s'hi han adossat algunes cosntruccions, de manera que -a primer com d'ull- les estructures originals hi són en la seva major part actualment irreconeixibles.

17. Corredor d'accés, des de l'est, amb el portal al fons. A l'esquerra, la paret nord de l'habitatge 3, amb la fase antiga (sobresortint) a la que se superposa el mur posterior del mas.

18. Detall de la part antiga del mur nord de l'habitatge 3

5.3.4. L'habitatge 4.

L'habitatge 4 és un mas de dues plantes i vessants a laterals, amb la façana principal a l'oest, que es va construir adossat a la meitat més oriental de la muralla sud pel seu costat exterior. Per les característiques dels elements arquitectònics de la façana principal i per algun de la façana lateral sud, l'hem d'ubicar al segle XIX, ja que s'hi combinen els elements de pedra treballada amb el maó massís a les obertures.

En aquest sector hi havia un important desnivell entre l'interior del recinte emmurallat i l'exterior, que estava a una cota sensiblement més baixa. Això fa que la façana posterior del mas, al nord, mostri exteriorment tan sols una única planta, amb obertures de maó massís obertes a l'interior del recinte, sobre la línia de muralla. Cal dir, però, que, a la part visible, aquest mur nord no correspon a la muralla, sinó que és de construcció posterior, molt probablement assentada damunt de la mateixa muralla, que queda oculta al nord pel mateix terreny i al sud per l'interior de la casa. Tanmateix, el fet que no hàgim pogut accedir a l'interior de l'habitatge ha impedit avaluar fins a quin punt es conserva aquesta fortificació i en quin estat es troba.

Poca cosa més cal remarcar d'aquest habitatge, que també ha sofert una important remodelació recent, especialment visible a la seva façana sud.

19. Habitatge 4, des del sud

5.4. EL FORN DE CALÇ I LES PEDRERES

A uns 500 metres de distància al sud del castell de Peralta, a llevant i a tocar de la mateixa carretera que passa pel costat del conjunt, hi ha les restes d'un forn de calç abandonat i en fase incipient d'enrunament.

L'existència d'un forn de calç en aquest indret no és gens estranya. De fet bona part dels antics termes de Peralta i Fonteta es troben en terreny calcari, i l'extracció, producció i comercialització de calç per a la construcció va ser una de les activitats econòmiques tradicionals més importants de la zona, especialment al segle XIX i la primera meitat del XX. Relacionats amb aquesta activitat, al terme de Forallac hi ha documentats una vintena de forns de calç i prop d'una desena de pedreres.

La presència d'aquest forn de calç destaca tant pels seus trets constructius com pel seu fàcil accés i visibilitat des de la mateixa carretera. En aquest context, l'ajuntament de Forallac el va incloure dins del PGOU municipal com un element de patrimoni a protegir (P-13), i fou declarat Bé Cultural d'Interès Local (Núm. Registre / Catàleg: 2796-I, DOGC 05/10/2004). A banda, és inclòs en l'Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya, conjuntament amb altres forns de calç del municipi.

Es tracta, concretament, del forn de calç d'en Rabiol, que va estar en funcionament fins als anys 60 del segle XX. Se sap que va ser actiu després de la guerra Civil, quan les necessitats de reconstrucció d'edificis van impel·lir a un petit grup de persones de la zona a formar una societat per produir calç, des de l'extracció de pedra fins a la comercialització passant per la cuita al forn, i el forn d'en Rabiol va ser un dels utilitzats per aquesta societat (Badias 2014, 62 i 69-70).

Com la majoria dels forns de calç, el d'en Rabiol, fet amb obra de pedra, està configurat per dos espais. A la part posterior, a llevant, hi ha el forn pròpiament dit, compostat per una estructura de planta circular coronada amb una volta que no resta tancada, sinó que presenta una obertura al centre, deixada expressament per poder introduir part de la pedra calcària a l'interior del forn abans de la cuita, un cop aixecada una primera volta de pedres per coure. A causa del sediment i la vegetació acumulats no es pot apreciar la part inferior d'aquest àmbit, on hi havia la cassola, generalment excavada al subsòl natural i que presentava una banquetta correguda a tot volt de la paret, que servia per assentar-hi la base de l'estructura formada per les pedres calcàries a coure.

Sí que s'aprecia, en canvi, la major part de l'obertura de la porta, ubicada a la part baixa posterior d'aquesta estructura, a l'oest. És una obertura d'arc rebaixat que servia per introduir-hi la major part de les pedres de la volta per coure, les feixines per sostenir aquesta volta i, després de la cuita, per extreure els terrossos de calç.

Davant de la porta hi ha el segon espai del forn, de planta trapezoïdal i amb els murs laterals que convergeixen cap a la porta del forn. S'obre a ponent, a l'exterior, amb un gran arc de mig punt de pedra i està cobert per una volta, també de pedra. En aquest espai, que era tant de treball i descans dels calciners com de refugi i aixopluc, s'hi preserven alguns elements interessants, com dues fornícules a la paret, de forma quadrangular, que servia tant per comptar-hi els coves de calç que es carregaven (mitjançant la col·locació de pedretes) com perquè els calciners hi deixessin pertinences, begudes o menjar. També s'hi veuen dos ganxos, que era d'on es penjava una cadena amb una argolla per posar-hi la forca i facilitar l'entrada de les feixines.

El forn de calç d'en Rabiol és, per tant, un forn modern, bastit segurament al segle XIX i que va ser utilitzat especialment durant les dècades centrals del segle XX, fins que els nous procediments per obtenir calç van convertir en obsolets els forns tradicionals i fou abandonat. En cap cas, doncs, hem de relacionar històricament aquest forn amb la fortificació medieval de Peralta, que -a tot estirar- va deixar de funcionar com a tal a inicis de l'edat moderna, als segles XVI o XVII.

El mateix podem dir de les pedreres de calç que hi ha a les proximitats, que se sap segur que foren intensament explotades en època contemporània, a partir del segle XVIII avançat, al llarg de tot el segle XIX i durant bona part del XX. Això no vol dir que no s'obtingués calç en aquest indret des de temps reculats; ans al contrari, cal pensar que la calç emprada per les diferents construccions i habitatges de la zona en època medieval procedia amb tota versemblança dels entorns calcaris de Peralta i Fonteta. Tanmateix, el volum de calç extreta a les pedreres de la zona fou immensament més gran en època moderna i contemporània, en què no només satisfieia la demanda local, sinó que es comercialitzava més enllà de la contrada, per la qual cosa difícilment podem atorgar a cap pedrera una cronologia medieval i una relació directa amb la força de Peralta, mentre no n'hi hagi cap prova documental i/o arqueològica, circumstància que actualment no es dona.

20. Vista general del forn de calç, des de l'oest.

21. Detall del porxo o aixopluc, amb les fornícules, els ganxos i la porta.

22. Detall d'un dels ganxos.

23. Volta de l'interior del forn.

6. CONCLUSIONS

Després de l'estudi realitzat, podem arribar a diverses conclusions:

- El que coneixem amb el nom de castell de Peralta es tracta en realitat d'una força o casa forta, que fou residència d'un llinatge de cavallers anomenats Peralta entre els segles XIII i XIV. Aquests cavallers no tenien atribucions jurisdiccionals, sinó que depenien dels senyors del castell de Peratallada, cognominats Cruïlles-Peratallada des del segle XIII.
- La denominació de "castell" no la trobem als documents fins el 1395, però a partir d'aquí es consolidarà i el conjunt serà conegut com a "castell" fins els nostres dies.
- El conjunt estava compost inicialment, al segle XIII, per la torre, que era la força o casa forta pròpiament dita, però que va generar al seu entorn un seguit de dependències i construccions. D'aquestes en coneixem parcialment la muralla i les fortificacions associades al sector de l'entrada, els quatre àmbits descoberts en l'excavació de 2018 al sector oest i les estructures ubicades davant la torre. A banda, hi ha les restes detectades en la prospecció georadar de 2018 i la capella de Sant Pere de Peralta, d'ubicació incerta, però testimoniada en la documentació escrita.
- La muralla es pot resseguir en la seva pràctica totalitat, malgrat que en alguns sectors està desapareguda i en d'altres reaprofitada i ocupada per habitatges. A banda, cal remarcar que el portal, situat al llenç de ponent, estava flanquejat com a mínim per una torre al costat nord (i probablement per una altra al sud), i donava accés a un corredor al cap del qual és molt possible que hi hagués una segona porta o accés.
- La major part de les construccions medievals s'ubicaven al costat sud, entre la torre, la zona de l'entrada i la muralla. Algunes d'aquestes construccions són visibles i d'altres han estat apuntades pel georadar. Al nord les construccions hi semblen més esparses; hi havia diversos àmbits subsidiaris enganxats a la muralla oest, probablement oberts a un pati central i alguna altra construcció apuntada pel georadar, però els indicis apunten a més espais oberts que construïts. A banda, en bona part d'aquest espai, el subsòl natural apareix a una menor profunditat, fet que el converteixen en el més idoni en el cas d'haver de realitzar ampliacions dels habitatges propers, sempre i quan no afectin directament les estructures documentades (muralla i àmbits medievals adossats).
- Els diversos habitatges que actualment ocupen part del recinte s'originaren com uns masos bastits aprofitant en part les estructures medievals, especialment els angles i

les torres de la muralla. La cronologia d'aquests habitatges és moderna. L'habitatge 2 s'origina al segle XVII, mentre que la resta foren bastits entre el segle XVIII avançat i el segle XIX. Van estar en ús fins al segle XX i recentment els habitatges 1, 3 i 4 han estat objecte d'importants remodelacions.

- Ni el forn de calç d'en Rabiol ni les pedreres es poden relacionar de manera directa amb la força de Peralta ni amb els senyors de Cruïlles-Peratallada, ja que estan relacionats amb la important producció i comercialització de calç que va tenir lloc especialment a Peralta i a Fonteta des de finals del segle XVIII i molt especialment al segle XIX i la primera meitat-mitjans del segle XX.

7. BIBLIOGRAFIA

A.A.D.D. *Catalunya Romànica*, vol. VIII, Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1989, p. 366-370.

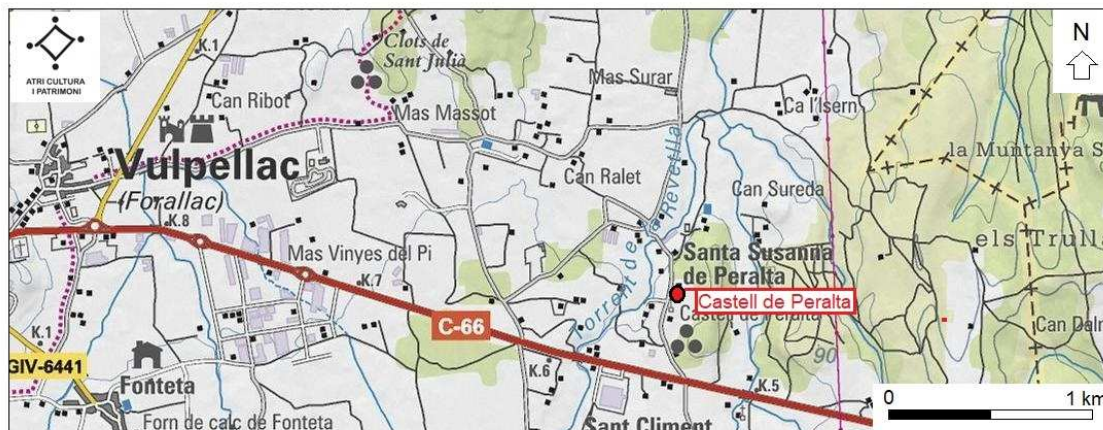
A.A.D.D. *Els castells catalans*, vol. II, Barcelona: Rafael Dalmau ed., 1969, p. 739 i 829.

BADIAS, J. *Qui fa calç va descalç. L'elaboració tradicional de la calç a les Gavarres*. Col·lecció Biblioteca Lluís Esteva. Monells: Consorci de les Gavarres, 2014.

LLINÀS, J., Primeres excavacions arqueològiques al castell de Peralta (Forallac, Baix Empordà), *XV Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*. Castelló d'Empúries, 2020, p. 345-348.

SALA, R.; ORTIZ-QUINTANA, H. PUJOL, À., Jaciment arqueològic del castell de Peralta, Forallac. Prospecció georadar per la descripció de restes arqueològiques, *XV Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*. Castelló d'Empúries, 2020, p. 349-353.

8. PLANIMETRIA

01 CASTELL DE PERALTA (Forallac, Baix Empordà) 2022 Plànol de situació

02 CASTELL DE PERALTA (Forallac, Baix Empordà) 2022 Planta general de situació

